

Cumhuriyetin 100. yılında Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu'nun anısına "Antropometri Tetkikleri İçin Rehber" in tıpkıbasımı

Başak Koca Özer^{1*}

¹ Prof. Dr. | Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Ankara - Türkiye

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Başak Koca Özer

Ankara Üniversitesi

Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi

Antropoloji Bölümü

Fizik Antropoloji Anabilim Dalı

06100 Sıhhiye, Ankara - Türkiye

E-posta/E-mail: bkozer@ankara.edu.tr

Alındı/Received: 28 Temmuz / July 2023

Kabul/Accepted: 27 Ekim / October 2023

Yayımlandı/Published: 29 Ekim / October 2023

Bu makale hakemlerce değerlendirilmemiş, fakat editör onayından geçmiştir.

This article has not been peer-reviewed, but has been approved by the editor.

Öz

Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yıl dönümü vesilesiyle, Antropoloji Bilimi'nin ülkemizdeki kurucusu ve Ankara Üniversitesi'nin ilk rektörü olan Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu'nun 1937 yılında "Antropometri Tetkikleri için Rehber" adlı eseri, T.C. Sağlık ve İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan çalışması tıpkıbasımıyla sunulmuştur. Antropoloji biliminin Türkiye'deki kurumsal tarihi, öncelikle İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nde "Türkiye Antropoloji Tetkikat Merkezi"nin kurulmasıyla başlamış, ardından bu merkez İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'ne ve daha sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne taşınmıştır. 1937 yılında, Atatürk'ün direktüfıyla gerçekleştirilen "Türkiye Antropometri Anketi" kapsamında 64.000 kadın ve erkek üzerinde antropometrik ölçümler yapılmış ve çeşitli uzmanlar görev almıştır. Bu çalışmanın bir parçası olarak, Antropoloji Enstitüsü'nde Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu tarafından 11-19 Haziran 1937 tarihleri arasında teorik ve pratik kurs düzenlenmiş ve ankette görev alacak araştırmacılar için "Antropometri Tetkikleri için Rehber" adlı kitapçık hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet dönemi, antropoloji, Türkiye Antropometri Anketi, Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu

Giriş

İnsanı morfolojik anlamda değerlendiren fiziki antropoloji bilim dalının dünyadaki geçmişi 17. yüzyıla kadar giderken, Osmanlı İmparatorluğu'nda 1800'lerin son çeyreğinde Şemsettin Sami, Nafi Atuf Kansu, Hirzsfeld ve Weisbach gibi araştırmacıların eserleri karşımıza çıkmaktadır. Antropoloji'nin kurumsal olarak faaliyete başlaması Cumhuriyet dönemi sonrasına rastlamakla birlikte ülkemizdeki ilk antropolojik çalışmalar Osmanlılara kadar gitmektedir. 1917 yılında Nafi Atuf Kansu'nun Muallim Dergisi'nde yayımlanan çocuk ve gençlerin antropometrik ölçümlerini

In commemoration of the 100th anniversary of the Republic of Türkiye, a Facsimile Edition of "Guide for Anthropometric Techniques" by Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu as a tribute to his memory

Abstract

In this study, as part of the commemoration of the 100th anniversary of the Republic of Turkey, the work of Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu, who is considered the founder of Anthropology in our country and the first rector of Ankara University, titled "Guide for Anthropometric Techniques" published by the Ministry of Health and Social Welfare of the Republic of Turkey in 1937, is presented in facsimile. The institutional history of Anthropology in Turkey began with the establishment of the "Turkey Anthropology Research Center" at the Istanbul Darülfünunu Faculty of Medicine. Subsequently, this center was relocated to Istanbul University Faculty of Science and later to Ankara University Faculty of Language, History, and Geography. In 1937, under the directive of Atatürk, the "Turkey Anthropometry Survey" was carried out, encompassing 64,000 men and women, with the participation of various experts. As part of this study, Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu conducted theoretical and practical courses at the Anthropology Institute between June 11 and June 19, 1937, and prepared the booklet "Guide for Anthropometric Techniques" for the researchers involved in the survey.

Key Words: Republican era, anthropology, Turkey Anthropometry Survey, Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu.

inceleyen çalışması bu alandaki ilk çalışmalardan. Ancak ülkemizde modern anlamda fiziki antropoloji araştırmaları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından 1925 yılıyla birlikte başlamıştır (Kansu, 1940; Koca Özer, 2017).

Antropoloji bilimi ülkemizde ilk kez İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nde "Türkiye Antropoloji Tetkikat Merkezi" adı altında 1925 yılında kurumsal olarak hayata geçmiş, 1929 yılına kadar Haydarpaşa'da bulunan Tıp Fakültesi binasında faaliyetlerini sürdürmüştür. Prof. Dr. Nurettin Ali Berkol, Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp, Prof. Dr. Süreyya Ali, Prof. Dr.

Atf için / Cite as:

Koca Özer, B. (2023). Cumhuriyetin 100. yılında Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu'nun anısına "Antropometri Tetkikleri İçin Rehber" in tıpkıbasımı.

Antropoloji, (46), OZ.E1-OZ.E46.

<https://doi.org/10.33613/antropolojidergisi.1334273>

Mouchet ve Prof. Dr. İsmail Hakkı, merkezin kurucu üyeleridir. İstanbul'daki Türk, Rum, Ermeni ve Musevi okul çocuklarının karşılaştırmalı analizleri yapılmış ve sonuçlar Türk Antropoloji mecmuasının 1-7. sayılarında yayımlanmıştır (Kansu, 1940; Koca Özer, 2017).

İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesinde İkinci Dâhiliye Asistanı olan Dr. Şevket Aziz (Kansu) antropoloji alanında uzmanlaşmak üzere İstanbul Darülfünunu tarafından 1927 yılında Paris Antropoloji Mektebi'ne eğitime gönderilmiştir. Devamında Paris Yüksek Etüdler Mektebi (*Ecole des Hautes Etudes*) Broca Antropoloji Laboratuvarında Prof. Dr. George Papillault'un öğrencisi olarak çalışmalarını sürdürmüştü ve 4 Mart 1929 yılında "Yeni Kaledonyalılarla Afrika zencilerinin kafa morfolojileri" başlıklı tezini savunarak mezun olmuş ve Türkiye'ye dönmüştür. 1929 yılı sonbaharında Tıp Fakültesi'nde açılan antropoloji müderris muavinliği sınavını takiben Tıp Fakültesi'nde bu görevi 1929-1932 yılları arasında ifa etmiştir.

1933 yılında çıkan yeni Üniversiteler Kanunu'yla İstanbul Darülfünunu İstanbul Üniversitesi adıyla Türkiye'nin ilk Üniversitesi olarak eğitim hayatına başlamıştır. Böylelikle, Türk Antropoloji Enstitüsü de İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'ne nakledilmiştir. Dr. Şevket Aziz Kansu 1933 yılında Fen Fakültesinde, Antropoloji Kürsüsünde Profesör olarak görevlendirilmiş ve 1935 yılı sonuna kadar çalışmalarını burada sürdürmüştür (Koca Özer, 2017).

Mustafa Kemal Atatürk'ün projesi olan, başkentte Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kurulması 1935 yılında gerçekleşmiştir. Türk Antropoloji Enstitüsü'nün 1935 yılında Ankara'ya nakledilmesinin ardından Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) Muvakkat binası (Evkaf Apartmanı) laboratuvarında çalışmalara devam edilmiştir (Kansu, 1940). 1940 yılında DTCF Sıhhiye'deki yeni binasına taşınmıştır. Bu döneme kadar fakülte Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak çalışmıştır. Ankara'da bir üniversite kurulması projesi 1946'da meyvelerini vermiş ve DTCF bu yıl kurulan Ankara Üniversitesi bünyesinde yerini almıştır (Süslü, 1986). Ankara Üniversitesi'nin ilk rektörlüğü görevini de Antropoloji biliminin ülkemizdeki kurucusu olan Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu üstlenmiştir (Koca Özer, 2017).

1937 yılında Atatürk'ün emriyle "Türkiye Antropometri Anketi" 64.000 kadın ve erkek üzerinde Temmuz-Ekim ayları arasında 10 ekip tarafından 10 bölgede gerçekleştirilmiştir. Ankette, askeri ve sivil doktorlar, sıhhiye memurları ve beden terbiyesi öğretmenleri görev almışlardır. Bu araştırmaya hazırlık olmak üzere Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Profesörü Dr. Şevket Aziz Kansu tarafından, 11-19 Haziran 1937 yılında teorik ve pratik

kurs, Antropoloji Enstitüsü'nde gerçekleştirilmiştir. Bu kursta tüm ankette görev alacak araştırmacılara Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu'nun tarafından ve Sıhhat Bakanlığının bastırıldığı "Antropometri Tetkikleri için Rehber" hazırlanmıştır (İstatistik Umum Müdürlüğü, 1937; İnan, 1947; İnan, 1969; Kansu, 1940; Koca Özer, 2017).

T. C.
SIHHAT ve İÇTİMAÎ
Muavenet Vekâleti
NEŞRİYATI
No. : 46

ANTROPOMETRİ TETKİKLERİ
İÇİN
REHBER

Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu

Ankara Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi Antropoloji
Profesörü ve Türk Antropoloji Enstitüsü Direktörü

ANKARA
1937

T. C.
SIHHAT ve İÇTİMAÎ
Muavenet Vekâleti
NEŞRİYATI
No. : 46

ANTROPOMETRİ TETKİKLERİ İÇİN REHBER

Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu

Ankara Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi Antropoloji
Profesörü ve Türk Antropoloji Enstitüsü Direktörü

ANKARA
1937

Antropometri Tetkikleri İçin Rehber

Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu

Ankara Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi Antropoloji Profesörü ve Türk Antropoloji Enstitüsü Direktörü

Antropometri *Biometrinin* bir şubesidir. Diseksiyon gibi Anatomik bir analiz tarzıdır. Beşer vücudunun, şekil ve kuturlarının tahavvüllerini rakkamlarla ifade sayesinde tesbit etmektir.

Antropometri tetkikleri için ilk önce bir takım ölçü aletlerine lüzum vardır. Çünkü metrik karakterlerin tetkiki hususi âletler sayesinde olur. Bu tarz tetkiklerin doğru olması için anketlerde kullanılan aletlerin de aynı olması lâzımdır. Antropometrik araştırmalarda kullanılan ölçü aletlerini aşağıya kaydediyoruz.

Ölçü âletleri

Canlı insan vücutlarında ölçü almak için lazım olan aletler :

Antropometre, Klavuzlu pergel, Çap pergeli ve şeritten ibarettir.

Antropometre. — Çelikten yapılmıştır. (Şekil 1) 2 metre uzunluktadır. ve dört müsavi parçadan ibarettir. Bu dört parça birbirine ilâve olunarak iki metroluk uzunluk elde edilir. Antropometre'nin en üst parçası üzerinde birisi uçta ve sabit diğeri de bu çelik üstüvane üzerinde müteharrik olmak üzere iki yatak veya yuva vardır. Bu yuvalara klavuzlar geçirilir. Antropometre'nin bu birinci kısmı sabit ve müteharrik klavuzlarla birlikte bir uzun klavuzlu pergel hizmetini de görür. (Şekil 2) Antropometre üzerinde 2 metrenin santimetre ve milimetre taksimatı vardır.

Klavuzlu pergel. — Klavuzu taksimatlı bir cetvel üzerinde hareket eden bir alettir. (Şekil 3) Klavuzlu pergelin ufkî kollarının bir tarafı

sivri diğler tarafı küttür. Küt tarafı canlı insanlardaki ölçülerde, sivri taraf da cansız materyel üzerindeki ölçülerde kullanılır.

Çap pergeli. — (Şekil 4) Birbirine mafsalı iki çelik koldan müteşekkildir. Bu kollardan yukarı kısımları düz, aşağı kısımları ise bükük yani yarım daire şeklindedir. Düz kısmın bitip münhanî kısmın başladığı noktada ve kollardan birisi üzerine tesbit edilmiş bir taksimatlı cetvel vardır. Diğler kolun üzerinde ise müşireyi ihtiva eden bir kutucuk vardır. Ve cetvel bu kutucuk içinden geçer. Bu cetvel üzerinde müşirenin gösterdiği rakam pergelin münhanî uçlarının açıklığını santimetre veya milimetre ile ifade eder. Endikatörü cetvel üzerinde bu kutucuğun altında bulunan bir vida ile tesbit de edebiliriz.

Ölçü şeridi. — İnce çelikten olan bu şerit kavisleri ve çevreleri ölçmek için kullanılır.

Dermatoğraf. — Cilt üzerine işaret yapmak için kullanılan kurşun kalemidir.

Bu broşürdeki (5) numaralı şekil Martin'nin portatif Antropometresini ve (Şekil 6) ise yine *Martin*'nin çap pergeli, klavuzlu pergeli, Dermatoğraf ve çelik şeridi ihtiva eden turusunu göstermektedir.

Ölçü almak

İnsan üzerinde saydığımız aletlerle alınacak belli başlı ölçüler iki kategoriye ayrılabilir.

1 — Alınması mecburî olan ölçüler.

2 — Alınması ihtiyarî olan ölçüler.

Biz burada anketimizde alınacak olan mecburi ölçüleri sıra ile yazıyoruz:

A — Alınması mecburî olan ölçüler :

1 — Başın en büyük uzunluğu (çap pergeli)

2 — Başın en büyük genişliği (çap pergeli)

3 — Alnın en küçük genişliği (çap pergeli)

4 — Yüz genişliği (çap pergeli)

- 5 — Alt çene zaviye genişliği (çap pergel)
- 6 — Göz zaviyeleri iç genişliği (klavuzlu pergel)
- 7 — Göz zaviyeleri dış genişliği (klavuzlu pergel)
- 8 — Burun genişliği (klavuzlu pergel)
- 9 — Ofrion – çene irtifai (gnathion = alt çenenin kaynak hizasında alt kenarı).
- 10 — Ofrion – Üst dudak kenarı irtifai (Her ikisi de Klz. pergel).
- 11 — Burun kökü (Nasion) – çene irtifai (Klz. pergel)
- 12 — Nasion-üst dudak irtifai (klavuzlu pergel)
- 13 — Burun irtifai (klavuzlu pergel)
- 14 — Kulak genişliği “ “
- 15 — Kulak irtifai “ “
- 16 — Ağız genişliği “ “
- 17 — Boy (Antropometre)
- 18 — Büyük kulaç (Antropometre)
- 19 — Oturmuş vaziyette boy (Antropometre)
- 20 — Başın irtifai (kulak deliği — Verteks mesafesi)
(Antropometrenin birinci parçası)
- 21 — Ağırlık (kantar).

B — İhtiyarî ölçüler:

Bu kategori ölçüler ise kolun uzunluğu, omuzlar arası genişliği, göğüs derinliği, göğüs çevresi v. s. gibi bir çok ölçülerden ibarettir. Bu metrik ölçülerden sonra canlı insan üzerindeki tetkikler insanın tavsifi karakterlerine aittir.

Tavsifi karakterler *renkler* ve *formalar* olarak iki büyük kategoriye ayrılırlar :

Renkler. — Saç, göz ve cilt renklerini ihtiva eder. Bunun için bir kaç metod vardır. Birincisi, numune kabul edilen renk tablolarile mukayese usulüdür. Diğeri de renge itibarî bir numara vermek metodudur. Biz Antropometrik anketinizde bu ikinci usulü kabul ediyoruz.

Şöyle ki: Saç, göz ve cilt renklerini ; açık, orta ve koyu olarak üç kategoride yani açıktan itibaren koyuya doğru 1, 2, 3 numaralarile ifade ettik. Yani (1) numara açık rengi (2) numara orta ve (3) numara da koyu rengi ifade edecektir.

Formalar. — Formalar gurubunda (1) burun profilinin şekillerini, (2) göz kapaklarının açıklık şekillerini, (3) başın arka kısmının şekillerini göz önüne alıyoruz. Burun, göz formaları ile başın arka kısmının formlarını kaydetmek için bu broşürdeki şemalara müracaat edilmelidir.

(7) numaralı şekil burun profilinin formaların göstermektedir: (1) numaralı burunlar *kanbur* burunlardır. (2) numaralı burunlar *düz* burunlardır. (3) numaralı burun *dalgalı* burundur. (4) numaralı burun ise *mukaan* burunlardır. Anket fişine ; tetkik edilen ferdin burnu bu formlardan hangi numaraya tekabül ediyorsa o numara kaydedilir.

Göz formalarına gelince: (5) numara üzerine tesbit edilmiştir. (1) numaralı göz yuvarlak gözdür. (2) numara beyzi, (3) numara yarı beyzi, (4) numara ise ufkî gözdür. (5) numara da Mongol veya Tatar gözüdür. Anket fişine ferdin göz kapakları açıklığı şemadaki (şekil 8) hangi formanın numarasını gösteriyorsa o numara kaydedilecektir.

Kafanın arka kısmının formasına gelince; bu da üç guruba ayrılmıştır. Düz, muhaddep, çok muhaddep. (Şekil 9) şemadaki formların hangi numarasına tekabül ediyorsa fişe o numara kaydedilecektir.

Mecburî Ölçülerin izahı

1 – Başın önden arkaya en büyük uzunluğu

DİAMÈTRE – ANTÉROPOSTÉRIEUR MAXIMUM

Önde glabel, arkada ise çap pergelinin âzamî acıklık gösterdiği noktadır. (Opistokraniyon).

Başının ölçüsü alınacak adam düzgün bir tabureye oturur. Taburenin yüksekliği (42) santimetre olmalıdır. Ölçü alan adam, ölçenin sağına geçer. Çap pergelini baş ve şahaded parmakları düzgün uçtan tutar. Baş parmağı üste gelir, Şahadet parmağında altta. Bütün bu nevi ölçülerde

âlet bu şekilde tutulur. Bu suretle ölçen bu âlete hâkim olur. Kuddamî halfî azamî kuturu ölçerken sol elle pergelin ucu glabella üzerinde tutulur. Diğer uç arkada ve Median sagittal hat üzerinde dolaştırılır. Müşirin gösterdiği azamî açıklık taksimatlı cedvel üzerinde okunur. Pergel azamî açıklık gösterince vida ile tesbit edilir, Âlet bu vaziyette tekrar Median sagittal hat üzerinde kontrol için dolaştırılır. Eğer pergelin ucu deriyi fazla tazyik ederse ölçü küçüktür. Saçlar üzerinde açıkta kalırsa küyüktür. Deriye temas ederse tamdır. Büyük veya küçük olursa ameliye tekrar edilir.

2 – Başın âzamî mustaraz kutru.

DİAMÈTRE TRANSVERSE MAXİMUM

Ölçüyü alan adam ölçenin arkasında durur. Çap pergeli pariyetal'ler üzerinde zikzak bir şekilde dolaştırılır. Buradan alınan kutur Median sagittale amut olmalıdır. Âzamî açıklık perger ile aranır. Bulununca vida tesbit edilir. Sonra bu açıklıkla tekrar kontrol yapılır. Ameliye kuddamî halfî kutru alırken yapılan gibidir.

3 – En küçük alın genişliği.

LARGEUR FRONTAL MİNİMUM

İki yandaki cephi - cidarı çizgiler (frontotemporal) arasındaki en dar kutur ölçülür. Bu da median hatta amut olarak ölçülür. Alnın en dar kutruna tekabül eden noktalar evvelâ şahadetparmaklarile arayaarak bulunur, sonra çap pergelinin kollarını oralara yerleştirir. Pergelin uçlarını bu istikamette aşağı yukarı hareket ettirerek en dar yer bulunur. Diğer baş ölçülerinde olduğu gibi taksimatlı cetvel median hatta amut olmalıdır.

4 – İki elmacık kemikleri arası genişliği

DİAMÈTRE BİZYGOMATİQUE

Bu ölçü çap pergelin elmacık kemikleri üzerinde âzamî açıklık

gösterdiği yerden alınır. Muayene eden muayene edilenin önünde durur ve pergelin uçlarını elmacık kemikleri üzerinde aşağı ve yukarı gezdirir. Eger pergel önden arkaya dolaştırılırsa adeler buruşur, büzülür. O zaman bu alınan ölçü doğru olmaz. Parmak uçlarının bu ölçüde ehemmiyeti vardır. Çünkü çap pergelinin uçlarını parmak uçlarıyla tutarak alınmazsa bu ölçü bozulabilir.

5 – Alt çene zaviye genişliği

LARGEUR BİGONIAQUE

Bu da alt çene zaviyelerinin arasındaki kuturdur. Muayene eden önde durur. Ve şahadet parmaklarıyla alt çene zaviyelerini bulur ve çap pergelinin uçlarını yanda en çok çıkık olan yerlere vazeder.

6 – İki göz arası iç zaviye genişliği

DİAMETRE BİANGULAİRE İNERNE

Gözün üst ve alt kapaklarının birleştiği yerde ve iç zaviyeden alınır. Bu ölçüyü müşahidin emin ve rahat alabilmesi için karşısına oturur, kılavuzlu pergeli alarak ölçülenin gözlerini karşıya baktırır, sağ elle pergeli tutar, küt uçları ölçülene çevrilir. Üst ufkî ve sabit kol sol elle tutulur. Pergel göze yaklaştırıldığı zaman sol el pergeli tutarken hafifce de yüze temas ettirilir. Pergel göze temas etmez.

7 – İki göz arası dış zaviye genişliği

DİAMETRE BİANGULAİRE EXTERNE

Gözün üst ve alt kapaklarının birleştiği yerden ve haricî zaviyeden alınır. Muayene eden yine aynı vaziyeti muhafaza eder ve muayene edilecek olanın gözlerinin haricî zaviyelerini iyice görmesi için yukarı baktırır. Ölçü alınacak yerler şurasıdır: Konjektivanın göze değdiği yerdir. Burada da pergeli göze temas ettirmemeli, ölçü mümkün merteye yakın bir mesafeden alınmalıdır.

8 – Burun genişliği

LARGEUR DU NEZ

İki burun kanadı arasındaki âzamî mesafedir. Pergelin iki ucu burunun kanatlarına temas ettirilir, fakat tazyik etmeden.

9 – Ofriyon – alt çene irtifacı

HAUTEUR DE L'OPHRİYON AU MENTON

Ofriyon her iki kaş kemerlerinin üzerinden geçen çizginin ortasıdır. Bu kutur klavuzlu pergel ile ölçülür.

10 – Ofriyon – üst dudak kenarı irtifacı

HAUTEUR OPHRYO – ALVÉOLAİRE

Ofriyondan üst dudağın alt kenarına kadar olan mesafedir. Klavuzlu pergel ile ölçülür.

11 – Nasion - Alt çene kutru

DİAMÉTRE NASİO - MENTONNIER (GNATHİON)

Alt çenenin alt kenarından Nasiona kadar olan mesafedir. Bu ölçüye yüzün morfolojik yüksekliği de denir.

Nasion : alın kemiği ile burun kemikleri arasındaki dikişin ortasıdır. Bu dikiş alın kemiğinin ortasındaki çıkıntının alt dikişi ile burun kemikleri üst üç dikişlerinin birleşmesinden teşekkül eder. Sağ elin baş parmağı burnun kökünde gezdirilerek Nasion bulunur. Bu esnada deri de hareket edebilir. Nasionu bulmakta müşkilât çekilirse: Kaşların iç ve alt tüylü kısımlarından bir mumas geçirilir. O zaman Nasion aşağı yukarı tayin edilmiş olur.

Eğer nasion böyle bulunursa : Dermatoğrafla bir hat geçmeli. Muayene eden muayene edilenin sağ tarafına durur ve ölçüyü alır. Ölçenin sol eli ölçülenin kafasında klavuzlu pergelin üst ucunu Nasion üstünde

tutar. Ve müteharrik olan ufki kolu ise alt çenenin alt kenarına gelinceye kadar hareket ettirir.

12 – Burun kökü - üst dudak alt kenarı irtifai

DİAMÉTRE NASİO – ALVÉOLAIRE

Klavuzlu pergel ile mutavassıt ve sagital hat üzerinde Nasion ile dudak kenarı arasında alınan mesafedir. Ölçen klavuzlu pergelin üst şubesini yukarıdaki ölçüde tarif edilen tarzda tutar ve Nasion üzerinde bulundurur. Pergelin alt şubesini ise üst dudak kenarına temas edinceye kadar aşağıya hareket ettirir.

13 – burun irtifai

HAUTEUR DU NEZ

Median ve sagital hat üzerinde Nasion ile burnun alt ucunun üst dudağın burun delikleri bölmesile yaptığı zaviye noktası arasında klavuzlu pergelle alınan ölçüdür.

14 – Ağız genişliği

LARGEUR DE LA BOUCHE

Ağız muhati gıçasının cilt ile temadi eylediği hizada dudak mültekalarının arasındaki açıklıktır. Klavuzlu pergelle ölçülür.

15 – Kulak irtifa:

HAUTEUR DE L'OREILLE

Kulak Sayvanının azamî irtifaidır. Kavuzlu pergelle ölçülür. Pergelin şubeleri yukarıda halezonun kenarının en yüksek noktasına aşağıda ise kulak memesinin alt ucuna temas ettirilir.

16 – Kulağın genişliği

LARGEUR DU L'OREILLE

Kılavuzlu pergelle ölçülür. Kulak sayvanının tam genişliğidir.

17 – Kulak deliği - baş irtifai

HAUTEUR AURICULO – BREGMATIQUE

Antropometrenin birinci parçası ile ölçülür. Muayene edilen bir iskemleye oturur. Muayene eden antropometrenin müteharrik alt kılavuzunu kısaltır. Üst kılavuzu başın üstüne, kısaltılmış alt kılavuzu da kulak deliğine temas ettirir. Bu mesafe başın sol tarafından alınır.

18 – Boy

TAILLE

Ayak kapsız ve başı açık olarak ayakta duran bir adamın zeminden itibaren başının en yüksek noktasına kadar olan şakulî mesafesidir. Ölçülen sırtı divara dayalı ve hazır ol vaziyetindedir. Ve ufka bakar. Antropometre adamın önüne konur. Ölçen sağ tarafta durur. Antropometrenin alt kılavuzunu sağ elle hareket ettirir ve sol el ile de Antropometreyi tutar. Kılavuz adamın başının cildine temas etmelidir. ölçü esnasında antropometrenin şakul durmasına ve keza muayene olunanın dik durmasına dikkat edilir.

19 – Büyük kulaç

GRANDE ENVERGURE

Ölçülen, arkası duvara dayalı olduğu halde kollarını ufki olarak ve sert bir halde açar. Ellerin ayası öne bakmalıdır. Bu vaziyette her iki elin orta parmakları arasındaki azami mesafe antropometre vasıtasile ölçülür. Müşahit sol elile antropometreyi ölçülenin sağ elinin orta parmak

ucu üzerinde tesbit eder ve sağ elile de müşahede olunanın sol kolunun orta parmak ucuna doğru klavuzu hareket ettirir ve açıklığı buradan okur.

20 – Oturmuş vaziyette boy

BUSTE veya TAILLE ASSIS

Ölçülen 40 cm; irtifanda sert ve düz bir tabureye olmadığı takdirde doğrudan doğruya yere oturmalıdır. Bu vaziyette antropometre müşahede olunanın arkasına konur. Ve yerden itibaren başa kadar olan mesafe okunur. Taburaya oturmuş ise taburanın irtifai ölçüden tenzil edilir.

21 – Beden ağırlığı

Resimde (şekil 10) görüldüğü üzere her hangi bir kimsenin şapkasız, ayakkabısız ve üzerindeki ağır elbiseleri soyulduktan sonra ince bir elbise ile tartılarak kilo ve gramla tesbit edilen ağırlığıdır.

Bazı ölçülerin şema ile izahı :

Boy ölçüsü alınırken antropometrenin ne şekilde tutulacağı şekil 11 de ve şekil 13 de gösterilmiştir.

Antropometre ile büyük kulaç (envergure) ve oturmuş vaziyette boyun (Buste) ne suretle ölçüleceği yine 11 numaralı şekilde gösterilmiştir. Başın kulak deliği — Verteks irtifamının ne tarzda ölçüleceği 12 numaralı şekilde gösterilmiştir. Şekil (15), (16), (17), (18) de baş ve yüz üzerinde alınacak bazı ölçülerin yerleri gösterilmiştir.

Anketin plânlaştırılması :

Anketin plânlaştırılması anketi yapacakların kolaylıkla iş görmelerine çok yardım eder. Bunun için büyük mikyasta antropometrik anket yapanların tabi oldukları kaideleri ehemmiyetle nazarı dikkate almak şartile aşağıya kaydediyorum :

Aşağıda yazılı olan maddelerin sıralanışına iyice dikkat edilmelidir :

1 — Muayene edilecek kimse oturur.

2 — Nasion ve ofrion tespit edilir. Ve dermatoğrafla işaret edilir. Bu ameliye icra edilirken yazan adam muayene edilene hüviyetini sorar. Ve bunları tetkik cedveline kaydeder.

3 — Muayene eden çap pergeli ile aşağıdaki şu ölçüleri alır.

En büyük baş uzunluğu

En büyük baş genişliği

En küçük alın genişliği

Yüz genişliği

Alt çene zaviye genişliği

4 — Muayene eden çap pergeli bırakır ve klavuzlu kergeli eline alır. Muayene edilenin aşağıdaki ölçülerini alır:

Göz zaviyeleri iç genişliği

Göz zaviyeleri dış genişliği

Burun genişliği

Ağız genişliği

5 — Ölçen muayene edilenin sağ tarafında durur ve klavuzlu pergelle şu ölçüleri alır.

Ofrion - çene irtifalı

Ofrion - üst dudak kenarı irtifalı

Nasion - alt çene irtifalı

Nasion - üst dudak kenarı irtifalı

Burun irtifalı

Kulak irtifalı,

Kulak genişliği

6 — Ölçülen adam duvara dayanır. Ölçen de klavuzlu pergeli bırakarak Antropometre ile boyunu ölçer.

7 — Ölçülen adamın Antropometre ile kulacını ölçer.

8 — Oturmuş vaziyette gövdenin yüksekliğini ölçer.

9 — Müşahid antropometrenin uzun klavuzlu bir pergeli haline gelen son kısmı ile feridin kulak deliği - baş irtifalı ölçer.

10 — Muayene eden adam Antropometre'yi bırakarak saç ve cilt renklerini tesbit eder.

11 — Göz renklerini tesbit eder.

12 — Burun profilini tesbit eder.

13 — Kafanın arka kısmı profilini tesbit eder.

14 — Bundan sonra bütün diğer tetkikler : (marazî baş şekilleri v. S.) yazana söylenir, o da mülâhazat hanesine yazar.

Muayene mahallinin tanzimi :

Muayenenin kolay bir surette yapılması için tetkikte kullanılacak aletlerin muayeneye başlamadan bu gayeye uygun bir surette tertibi çok faydalıdır. Bu hususta büyük miqyasta anket yapanların tavsiye ettikleri aşağıdaki şemayı (Şekil 14) bir nümune olarak ortaya koyuyoruz.

1 — Muayene edenin iskemlesi.

2 — Muayene edilenin iskemlesi.

A — Antropometre için ayrılan köşe

3 — Kâtibin iskemlesi

Masa üzerinde bulunan eşya :

Ç. P. — Çap pergeli (Compas d'épaisseur)

Kl. P. — Klavuzlu pergel (Compas glissière)

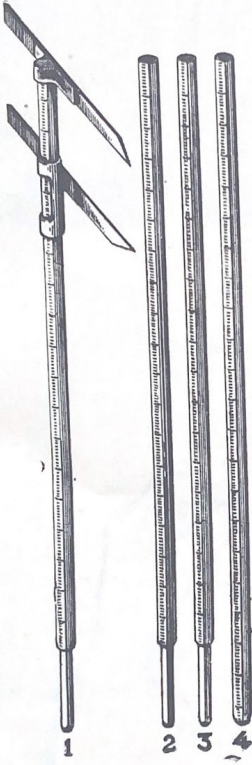
D. — Dermatograf

K. — Fişler, kâğıtlar

Göz formaları levhası

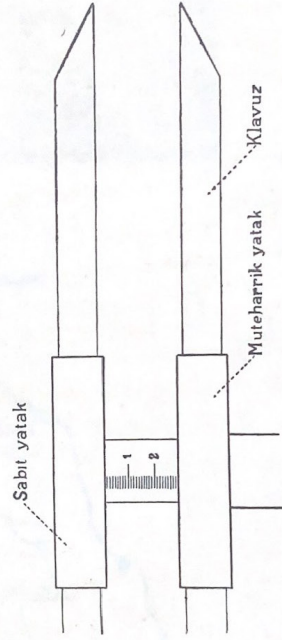
Burun formaları levhası

Kafanın arka kısmı formaları levhası

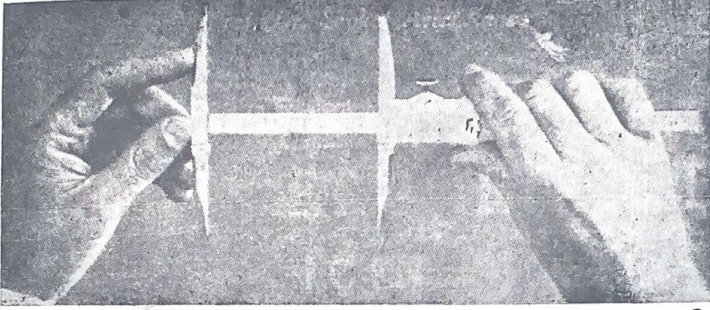
Şekil — 1

Antropometre

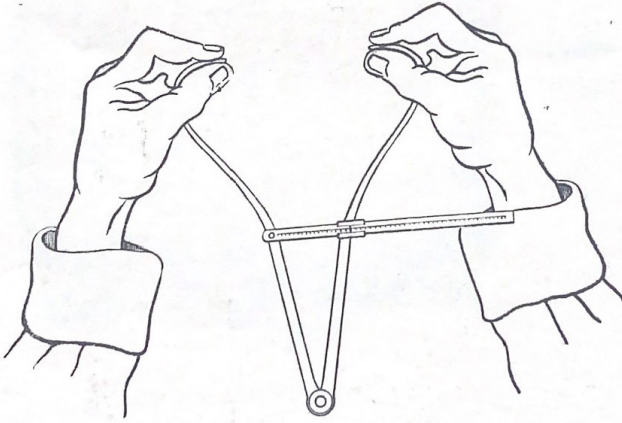
Şekil — 2

Uzun klavuzlu pergel

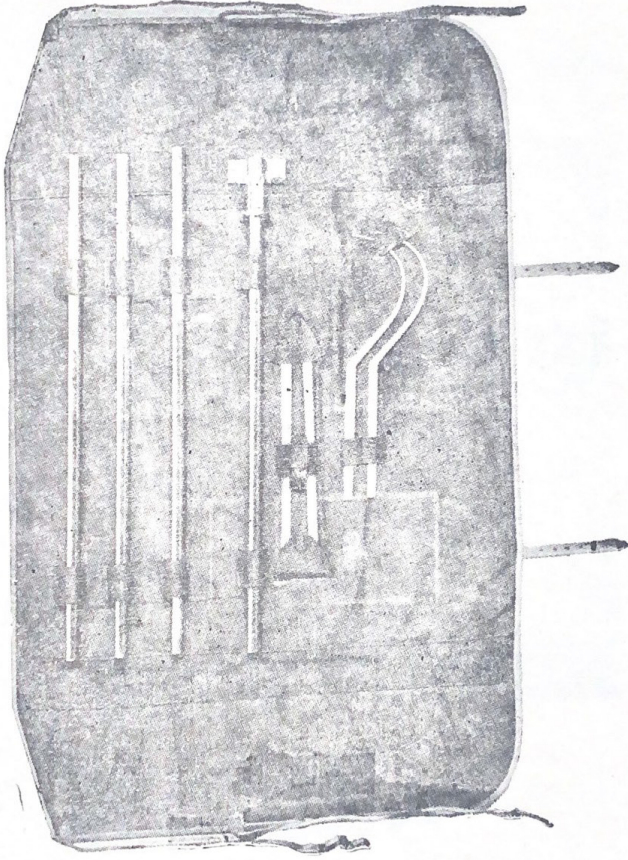
Şekil — 3

Klavuzlu pergel ve pergeli tutuş vaziyeti

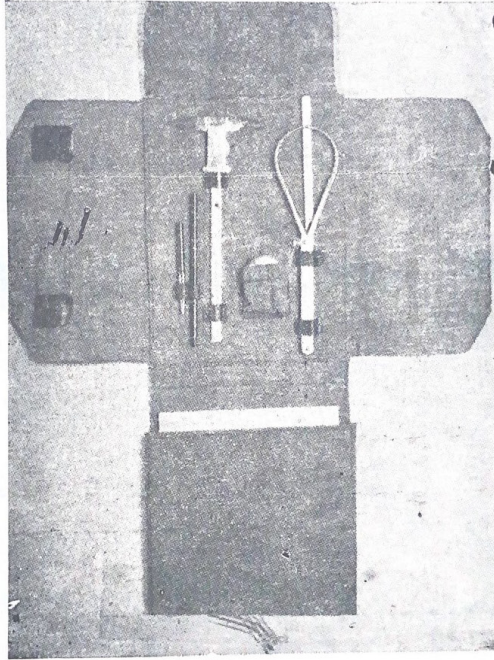
Şekil — 4

Çap pergeli ve bu pergelin yüzün genişliği ve alnın en dar genişliği alınırken tutuluş vaziyeti

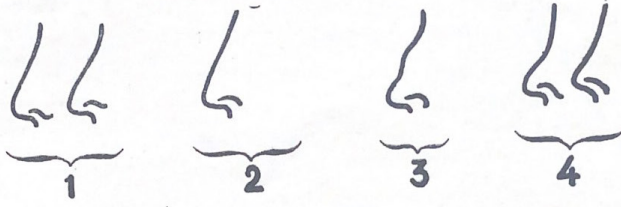
Şekil 5

Martin'in portatif antropometresi

Şekil — 6

Martin'in turusu

Şekil — 7

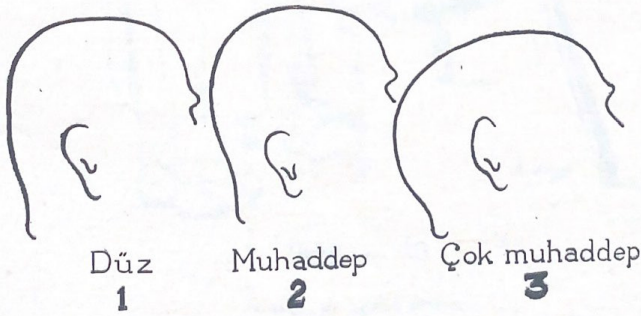
Burun profili formaları

1 - Muhaddep, 2 - düz, 3 - dalgali, 4 - mukaar

Şekil — 8

Göz kapakları açıklığı formaları

Düz
1

Muhaddep
2

Çok muhaddep
3

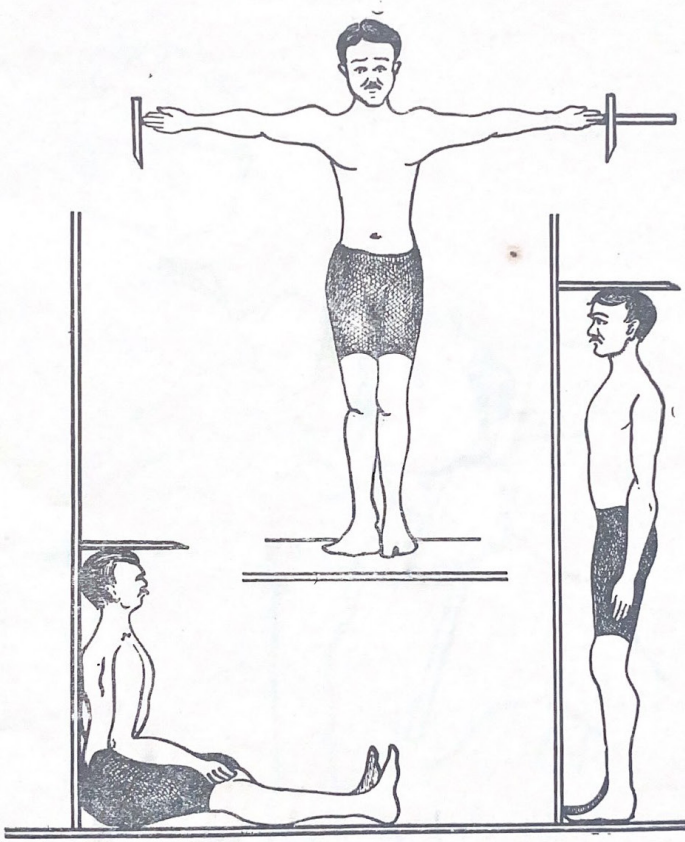
Şekil — 9

Başın arka kısmının profil formaları

Şekil — 10

Kantar ile ağırlık ölçmek

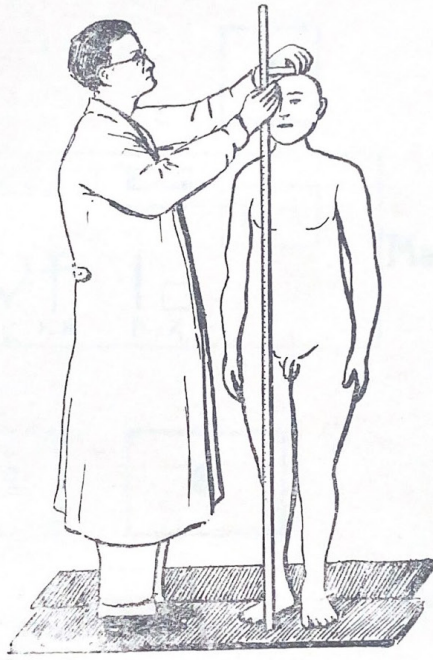
Şekil — 11

Antropometre'nin boy, büyük kulaç ve oturmuş vaziyette boy ölçülerinde kullanılışı

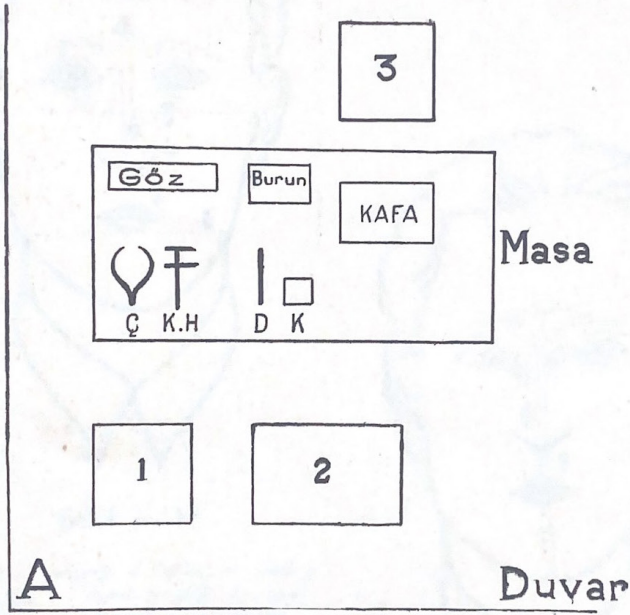
Şekil — 12

Antropometreğin son parçası ile kulak deliği — vertex mesafesinin ölçülmesi

Şekil — 13

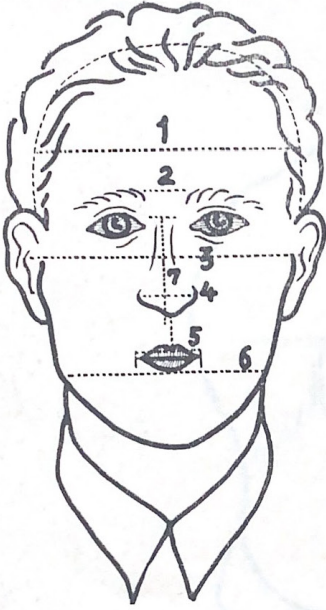
Antropometre ile boyun tesbiti

Şekil — 14

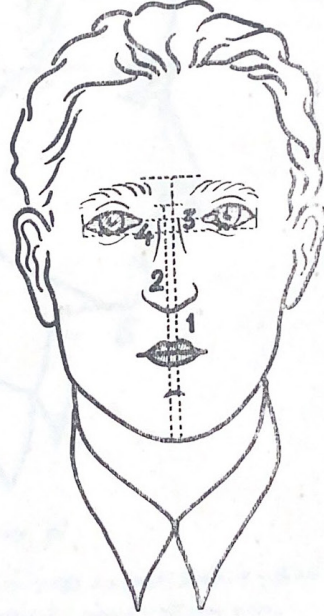
Muayene yerinin plânı

(Prof. Otto Schlaginhaufen'den)

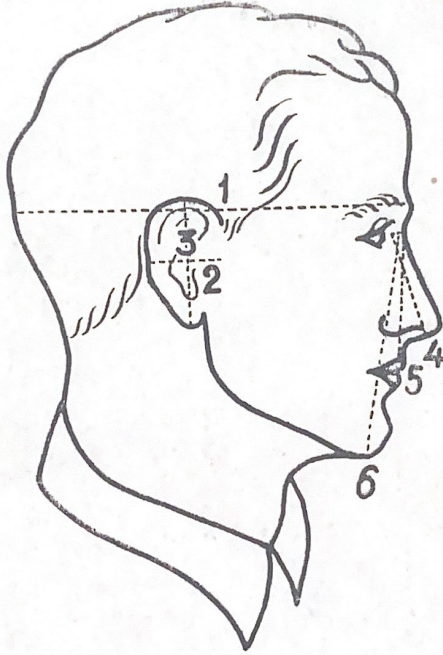
Şekil — 15

- 1 - Başın genişliği, 2 - glabel, 3 - yüzün genişliği, 4 - Burun genişliği, 5 - ağız genişliği, 6 - alt çene zaviye genişliği, 7 - burun irtifa!

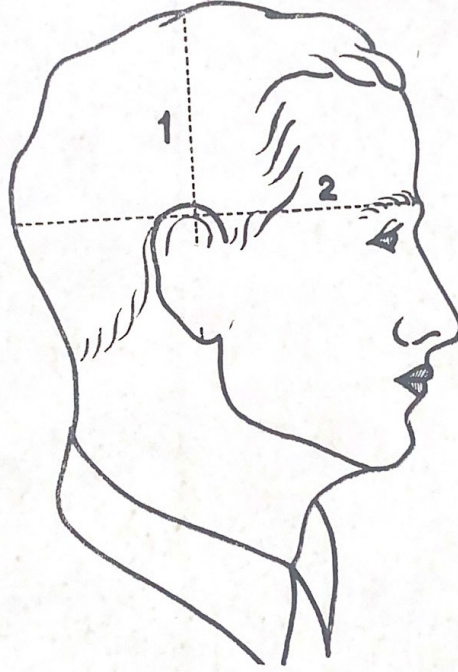
Şekil — 16

- 1 - Ofriyon - alt çene (gnathion) mesafesi
2 - Nasion alt çene (gnathion) mesafesi
3 - iki göz arası iç zaviye genişliği
4 - iki göz arası dış zaviye genişliği

Şekil — 17

1 - Başın önden arkaya uzunluğu, 2 - kulak genişliği, 3 - kulak irtifai, 4 - burun irtifai
5 - nasion - üst dudak kenarı irtifai, 6 - nasion - alt çene irtifai

Şekil — 18

1 - Kulak deliği - vertex mesafesi, 2 - başın önden arkaya uzunluğu

Kaynakça

- İnan, A. (1947). *Türkiye halkının antropolojik karakterleri ve Türkiye Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnan, A. (1969). Türkiye’de antropoloji. *Antropoloji*, (4), XI-XII. https://doi.org/10.1501/antro_0000000072
- İstatistik Umum Müdürlüğü (1937). Türkiye Antropometri Anketi. *Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü, Yayın No. 151*.
- Kansu, Ş. A. (1937). *Antropometri teknikleri için rehber*. T.C. Sıhhat ve İçtimat Muavenet Vekaleti Neşriyatı No. 46.
- Kansu, Ş. A. (1940). *Türk Antropoloji Enstitüsü tarihçesi*. İstanbul Maarif Matbaası.
- Koca Özer B. (2017). Antropolojinin tarih araştırmalarındaki yeri ve önemi. E. Baş, ve H. Aslan (Ed.) içinde, *Disiplinlerarası ve Tematik İslam Tarihi Yazıları - I* (s. 9-20). Grafiker Yayınları.
- Süslü, A. (1986). *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 50 yıllık tarihi*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

2023. Telif hakları yazar(lar)a aittir.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansının hüküm ve şartları altında yayımlanan açık erişimli bir makaledir.